

ARGUMENT

Aanmerkend de door mij in zovelen bespeurde behoefte aan vastheid, duidelijkheid en logisch verband, heb ik gepoogd in een aantal stellingen een grondslag van verstandhouding te vestigen, waarnaar ik zal kunnen verwijzen elkeen die in de vlottende aandoeningen van poëtische beelding en fantasie meent geen genoegzame bevrediging te kunnen vinden.

Vastheid en duidelijkheid in dialectische zin is het die verlangd wordt. De symbolische betekenis van elk woord moet streng worden gehandhaafd en beantwoorden aan de meest algemene opvatting. De termen moeten eenvoudig zijn in hun verband en redekunstig juist.

Nu zou elkeen ten allen tijde deze eisen moeten stellen wanneer de organisatie ener taal even fijn en samengesteld ware als die der ziel, waarvan zij de representante en verzinnelijking is.

Maar, zoals ik in het eerste hoofdstuk nader tracht te betogen, is de samenhang tussen taal en ziel op verre na een zo innige niet.

Het taalgeheel, dat de menigte, ook de zeer beschaafde menigte, alleen kent en gebruikt, is in vergelijking met onze ziel, maar een zeer grof en schematisch samenstel.

Wil men zich nu houden aan hetgeen de menigte duidelijkheid noemt, dan moet men alleen gebruik maken van de algemeen gekende en gebruikelijke wendingen, en wil men beantwoorden aan de eis van vastheid en logisch verband, dan moet men alle gebruikte uitdrukkingen brengen in onderlinge harmonie.

Hiermee beperkt men zich zodanig, dat men zelfs niet trachten kan verder te gaan dan het in taal brengen van betrekkelijk primitieve en niet-samengestelde dingen.

Want alleen in zeer eenvoudige zaken is de betekenis der woorden en zinswendingen, – gesteld al dat zij zuiver zijn – vast en bij velen gelijk. En de harmonie der delen, de redekunstige samenhang – die wet der geformuleerde gedachte die men logica noemt – is slechts bij eenvoudige structuur te bereiken. Omdat het materiaal, de woorden en zinnen, geen fijner organisatie toelaat. Zodat men, steeds in het oog houdend dat de ziel de realiteit en de taal daarvan de zinnelijke reproductie is, dikwijls

bespeurt dat de harmonie der levende dingen zou worden opgeofferd aan de harmonie der rede, die de logica uitmaakt.

Men heeft dan te kiezen tussen twee: of zich te bepalen tot het zó eenvoudige dat het redekunstig-harmonisch kan worden uitgedrukt, – of de logische samenhang der taal ondergeschikt te achten en zo nodig op te offeren aan de hogere harmonie der meer reële, of laat ik liever zeggen levende dingen. Bij dit laatste wordt dan de taal op een geheel andere wijze gebruikt, zoals ik dat aanstonds zal uiteenzetten.

Ieder die getracht heeft diepere en fijnere gevoelens uit te drukken, stond bewust of onbewust, voor dit dilemma. Hij zal toelichting niet behoeven.

Doch een beeld – hoewel in vele opzichten gebrekkig – kan mijn bedoeling voor anderen illustreren.

De volledigste reproductie van een levend menselijke lichaam is een automaat. Deze beantwoordt in vorm, kleur en zelfs in beweging aan het origineel.

Theoretisch is dit de beste weergave.

Maar de kunstigste, vernuftigst en meest ingewikkeld samengestelde, en coulantst werkende automaat kan toch niet meer dan zeer eenvoudige dingen voorstellen.

Terwijl voor een gevoelig en ervaren toeschouwer een paar zwarte strepen op wit papier, vaag, mistekend, onsamenhangend zelfs, een oneindig sterker en juister effect van leven tweeweg kunnen brengen.

De onontwikkelde echter verkiest de automaat. Daar die immers ademhaalt en oog-verdraait evenals een levend mens. Naar zijn grove observatie is dit de samenhang der werkelijkheid, aldus het best beantwoord door de samenhang der reproductie. Dit is voor hem logica. De zwarte krijtstrepen daarentegen hebben voor hem geen zin, en zijn onlogisch.

Dit beeld is dienstig, mits men het bijtijds loslaat. Aan fraaie of gewenste automaten zijn wij niet gewoon. Doch het vervaardigen ener redekunstig-harmonische taalstructuur, die beantwoordt aan eenvoudige en algemene zaken waarover wij elkaar moeten verstaan, is van groot belang.

I.

Realiteit en Gradatie

1. Het ideale betoog is het mathematische. Uitgaan van axioma's. Alleen termen invoeren van bepaalde, onveranderlijke waarde. Inductief komen van het eenvoudige tot het samengestelde. Synthetisch voortbouwen, niet sneller, dan de volkomen bevestiging van al het voorafgegane gedooft.

2. Doch alleen in abstracte dingen is zulk een betoog rigoureuus mogelijk. Bij de invoering van concrete termen wordt de striktheid schijnbaar.

Zo heeft de naar de wijze der wiskunst gevormde bouw van Spinoza's betoog niet de waarde van een zuiver wiskunstig, algebraïsch of meetkundig betoog. Zijn bewijzen omtrent de dingen van de ziel, voor het bestaan van God, e.a., hoe uitnemend en streng ook, staan niet gelijk met en hebben niet de absolute waarde van wiskunstige bewijzen. Want de termen die hij verplicht is te bezigen, ten einde te bereiken wat hij bereiken wil, hebben niet de exactheid, niet de absolute vastheid van zuivere abstracties, zoals cijfers en verhoudingen.

3. De term 'substantie', de termen 'zijn', 'natuur', 'begrijpen' zijn – hoewel abstract – niet even exact als de termen: 'drie', 'gelijk', 'ongelijk', 'evenwijdig', 'congruent', enz.

4. Zij zijn evenwel abstracter, minder concreet, en voor ons begrip dus minder reëel dan de termen 'mens', 'lucht', 'pijn' enz.

5. Er zijn dus graden van abstractheid. Als hoogste graad noem ik 'drie', – als laagste 'pijn', en wel een bepaalde pijn van een bepaald persoon op een bepaald moment – tussenbeide 'werkelijkheid'.

6. Een betoog nu is gewisser, en zijn effect zekerder, naarmate de termen ervan minder concreet zijn.

7. Concrete dingen *schijnen* ons reëler, dan abstracte. Een boek is iets dat bestaat, een getal niet, beseffen wij. Ook hier is gradatie. Het meest reëel